

سلامت الکترونیکی از منظر حقوق بین الملل

تألیف

دکتر محمود عباسی

نسرین صالحی کیا

مرکز تحقیقات اخلاق و حقوق پزشکی
دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی

سروشنامه: عباسی، محمود، ۱۳۴۲
عنوان و نام پدیدآور: سلامت الکترونیکی از منظر حقوق بین الملل / تألیف محمود عباسی،
نسرین صالحی کیا (به سفارش مرکز تحقیقات اخلاق و حقوق پزشکی دانشگاه علوم پزشکی
شهید بهشتی)

مشخصات نشر: تهران: موسسه فرهنگی - حقوقی سینا، انتشارات حقوقی، ۱۳۹۳
مشخصات ظاهری: ۲۴۰ ص، ۲۱/۵ X ۱۴/۵ س م

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۳۲۴-۴۹-۴

قیمت: ۹۵۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه

موضوع: ارتباطات از راه دور در پزشکی، مدارک پزشکی - داده پرداز، پزشکی از راه دور،
ارتباطات از راه دور در پزشکی - جنبه های اخلاقی، حقوق بین الملل
شناسه افزوده: صالحی کیا، نسرین، ۱۳۵۴. دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، مرکز تحقیقات
اخلاق و حقوق پزشکی

رده بندی کنگره: ۱۳۹۳ س ۸ ع ۲ / R 119

رده بندی دیویی: ۶۱۰/۲۸

شماره کتابشناسی ملی: ۳۶۵۰۹۹۷

سلامت الکترونیکی از منظر حقوق بین الملل

تألیف: دکتر محمود عباسی، نسرین صالحی کیا

حقوقی: موسسه فرهنگی حقوقی سینا

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۳

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

بها: ۹۵۰۰ تومان

چاپ و صحافی: بزبان

ناشر: انتشارات حقوقی

با همکاری

مرکز تحقیقات اخلاق و حقوق پزشکی

انجمن علمی حقوق پزشکی ایران

انجمن بین المللی اخلاق زیستی اسلامی

مرکز پژوهشی اخلاق زیستی و حقوق سلامت سینا

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۳۲۴-۴۹-۴

www.nashrehoghoghi.com

info@nashrehoghoghi.com

نشانی: پایین تر از میدان فلسطین، پلاک ۳۵۷، ساختمان پزشکان ۱۵۷، طبقه چهارم، واحد ۲۵

تلفن: ۶۶۹۷۲۰۰۱-۲ دورنگار: ۶۶۹۷۲۰۰۳

حق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

فهرست مطالب

۹	دیباچه
۱۵	مقدمه
۱۹	بخش اول: مفهوم، گستره و چالش‌های حقوقی سلامت الکترونیکی
۲۱	مقدمه
۲۲	فصل اول: مفهوم و گستره سلامت الکترونیکی
۲۲	مبحث اول: مفهوم سلامت الکترونیکی و سیر تحول آن
۲۴	گفتار اول: تعریف سلامت الکترونیکی
۲۸	گفتار دوم: مفاهیم کاربردی سلامت الکترونیکی
۲۸	۱. سلامت الکترونیکی زمان واقع
۳۰	۲. سلامت الکترونیکی انبارش و اوسال
۳۱	گفتار سوم: تفاوت سلامت الکترونیکی و دورابهداشت
۳۲	گفتار چهارم: سیر تحول سلامت الکترونیکی
۴۲	مبحث دوم: گستره سلامت الکترونیکی
۴۳	گفتار اول: تأثیرات سلامت الکترونیکی بر مراقبت‌های بهداشتی و درمانی
۴۶	گفتار دوم: انتقال اطلاعات بهداشتی و پزشکی در سلامت الکترونیکی
۴۷	۲. انتقال اطلاعات بهداشتی و پزشکی از طریق دیداری
۴۸	۳. انتقال اطلاعات بهداشتی و پزشکی داده‌ها
۵۱	گفتار سوم: فاکتورهای پیش رونده در توسعه سلامت الکترونیکی
۵۱	گفتار چهارم: فوائد سلامت الکترونیکی
۵۴	گفتار پنجم: انواع سلامت الکترونیکی
۵۴	۱. مشاوره از راه دور
۵۴	۲. آموزش از راه دور
۵۶	۳. تصویربرداری از راه دور
۵۷	۴. جراحی از راه دور
۶۰	۵. آسیب‌شناسی از راه دور
۶۰	۶. مراقبت‌های خانگی از راه دور

فصل دوم: سلامت الکترونیکی و چالش‌های حقوقی آن ۶۳

مبحث اول: حصارهای بازدارنده در توسعه سلامت الکترونیکی ۶۶

گفتار اول: مسایل مربوط به بیمار ۶۶

گفتار دوم: مسایل مربوط به زمان بندی ۶۷

گفتار سوم: روند تاثیر بر سیستم بهداشت و درمان ۶۸

گفتار چهارم: متراکم سازی ۷۰

مبحث دوم: سلامت الکترونیکی و چالش‌های آن در فرایند قانونگذاری ۷۴

گفتار اول: پروانه قانونی ارائه کنندگان سلامت الکترونیکی ۷۴

گفتار دوم: کامپیوتری کردن داده‌های پزشکی ۷۶

گفتار سوم: ۷۶

گفتار چهارم: اقامتگاه پزشک و بیمار در سلامت الکترونیکی ۸۰

گفتار پنجم: قلب و فریبکاری ۸۲

گفتار ششم: بازپرداخت در سلامت الکترونیکی ۸۵

گفتار هفتم: موانع موجود در سلامت الکترونیکی ۸۷

نتیجه ۸۹

بخش دوم: بررسی اصول حاکم، دعاوی و جلوه‌های سلامت الکترونیکی ۹۱

مقدمه ۹۲

فصل اول: بررسی اصول حاکم بر سلامت الکترونیکی در حقوق بین‌الملل ۹۳

مبحث اول: اصول حاکم بر حمایت از داده‌ها ۹۵

گفتار اول: اصول مربوط به تحصیل داده‌ها ۹۵

۱. اصل تحصیل قانونی و منصفانه ۹۵

۲. اصل تحصیل مضیق و مرتبط ۹۵

۳. اصل انتخاب ۹۶

۴. اصل اطلاع ۹۶

گفتار دوم: اصول مربوط به نگهداری داده‌ها ۹۹

۱. اصل امنیت ۹۹

۲. اصل شفافیت ۱۰۰

۳. اصل دسترسی ۱۰۰

۴. اصل صحت	۱۰۱
مبحث دوم: اصول مربوط به بکار گیری داده‌ها	۱۰۲
گفتار اول: اصل پردازش مرتبط	۱۰۲
گفتار دوم: اصل ممنوعیت افشاء	۱۰۳
مبحث سوم: اصول مربوط به امحاء و انتقال داده‌ها	۱۰۴
گفتار اول: اصل امحاء	۱۰۴
گفتار دوم: اصل عدم انتقال داده‌ها	۱۰۴
مبحث چهارم: بررسی تطبیقی حفاظت از داده‌ها	۱۰۵
گفتار اول: قوانین حفاظت از داده‌ها در اتحادیه اروپا	۱۰۵
گفتار دوم: قوانین حفاظت از داده‌ها در انگلستان و ایتالیا	۱۰۶
گفتار سوم: قوانین حفاظت از داده‌ها در ایالات متحده آمریکا	۱۰۷
گفتار چهارم: وضعیت حقوقی حفاظت داده‌ها در نظام حقوقی ایران	۱۰۹
فصل دوم: بررسی دعاوی سلامت الکترونیکی در حقوق بین‌الملل	۱۱۵
مبحث اول: دعاوی قانونی و ارائه خدمات مراقبت‌های بهداشتی و درمانی	۱۲۳
مبحث دوم: مجوز و پروانه قانونی پزشکان در سلامت الکترونیکی	۱۲۴
مبحث سوم: انتخاب قوانین و مقررات حاکم بر قراردادها	۱۲۶
مبحث چهارم: آیین دادرسی حاکم بر موضوع	۱۳۱
گفتار اول: صلاحیت فردی	۱۳۳
گفتار دوم: انتخاب قانون	۱۳۷
۱. رویه مفاد قانونی متناقض	۱۳۸
۲. رویکردی به مشکلات انتخاب قانون	۱۳۹
مبحث پنجم: شناسایی و اجرای احکام محاکم	۱۴۳
فصل سوم: جلوه‌های سلامت الکترونیکی در حقوق بین‌الملل	۱۴۸
مبحث اول: سلامت الکترونیکی و خطاهای پزشکی	۱۴۸
گفتار اول: خطاهای تیم پزشکی در اعمال جراحی	۱۵۰
۱. مسئولیت تیم پزشکی در اعمال جراحی	۱۵۰
۲. خطاهای تیم پزشکی در اعمال جراحی در سلامت الکترونیکی	۱۵۲
گفتار دوم: خطاهای ناشی از فعل اشیاء	۱۶۱
گفتار سوم: مسئولیت ناشی از خطاهای پزشکی	۱۶۶
مبحث دوم: رازداری و محرمانگی در سلامت الکترونیکی	۱۷۵

۱۷۷	گفتار اول: مفهوم رازداری و محرمانگی
۱۸۴	گفتار دوم: دلایل نیاز به محرمانه‌سازی اطلاعات
۱۹۱	گفتار سوم: انتقال داده‌ها در طول اینترنت
۱۹۲	گفتار چهارم: مسئولیت ناشی از نقض رازداری و محرمانگی
۱۹۳	۱. مسئولیت تعادل بین دسترسی و نیازهای ایمنی
۱۹۵	۲. مسئولیت اطلاعات سلامت الکترونیکی و قانون
۱۹۷	۳. مسئولیت مقیاس‌های ایمنی سیستم در سلامت الکترونیکی
۱۹۹	۴. استثنائات وارده بر قاعده رازداری و محرمانگی
۲۱۳	نتیجه
۲۱۷	نتیجه‌گیری
۲۲۶	پیشنهادهای
۲۳۰	کتابشناسی

دیباچه

یکی از وجوه تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات که سوار بر موج انقلاب دیجیتال در آستانه قرن بیست و یکم، بر عرصه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی سایه افکننده و شیوع اصطلاحاتی چون دولت الکترونیک، علوم الکترونیک، تجارت الکترونیک، کشاورزی الکترونیک، آموزش الکترونیک و ... را موجب شده، مقوله سلامت الکترونیک است. امروزه داده‌های دیجیتالی از مجاری الکترونیکی مرزهای فیزیکی را شکسته و حوزه وسیعی از عناصر نظام داخلی و جهانی سلامت را به هم پیوند زده و تحت پوشش کارکردها و آموزه‌های دانش پزشکی و منافع حاصل از آن قرار داده‌اند. اهمیت این موضوع تا حدی است که به نظر می‌آید تمرکز و اجرای صحیح سلامت الکترونیک، گامی مؤثر در راستای تحقق اهداف توسعه هزاره سازمان ملل که با مقوله سلامت گره خورده است، خواهد بود.

عنوان سلامت الکترونیک در سال‌های اخیر از سوی صاحب نظران و متولیان مقوله سلامت و همچنین از طریق سازمان‌های ملی و بین‌المللی متکفل یا مرتبط با این امر از جمله سازمان بهداشت جهانی و نیز در پرتو اسناد و قوانین مصوب در کشورها و سازمان‌های مختلف، تثبیت و به طور قابل ملاحظه‌ای رواج یافته است. موضوعی که گستره مفهومی آن بسیار وسیع است و می‌باشد اشکال مختلفی از خدماتی که ابزارهای مخابراتی و الکترونیکی در حوزه سلامت ارائه

می دهند را در بر گیرد. استفاده دریافت کنندگان خدمات سلامت از وسائل ارتباطی به ویژه اینترنت جهت پاسخگویی به مسائل پزشکی خود، تسهیل نظام ارائه خدمات درمانی و بهینه سازی شبکه های بهداشتی درمانی، ارتقای سطح علمی و حصول آگاهی روزآمد در میان شاغلین نظام سلامت، ایجاد پرونده الکترونیک برای دریافت کنندگان خدمات سلامت، ارائه خدمات پزشکی برخط همچون تجویز دارو و جراحی از راه دور، آموزش های مورد نیاز به مخاطبان و متولیان و عناصر ایفاگر نقش در نظام سلامت، ارتباط الکترونیک میان مراکز درمانی جهت پیشگیری از اقدامات موازی و تکراری در مواجهه با بیماران، استفاده از وب نوشته ها در راستای خود مراقبتی پزشکی و بالینی، آگاهی بیماران و نزدیک شدن مواضع پزشک و بیمار، ایجاد نظام بیمار محور و اعطای حق انتخاب به بیماران، دسترسی بهینه به پزشکان و درمانگران مورد نیاز و ... همه و همه از کارکردهای خرد و کلان سودمند الکترونیک در حوزه سلامت هستند که بدون تردید نه تنها افزایش کارایی، از طریق ارتقای کیفی و کمی خدمات بهداشتی و درمانی را به دنبال دارند، بلکه به واسطه فراگیری، سرعت، هوشمندی و به صرفه بودن، نقشی اصیل در تحقق آرمان عدالت در سلامت بر عهده خواهند داشت.

بنابراین اثر بخشی، عدالت، بهبود و ارتقای خدمات بهداشتی و درمانی، مهمترین هدفی است که نظام سلامت از بکارگیری امکانات و تجهیزات الکترونیکی دنبال می نماید و این منافع نه فقط در رابطه

میان ارائه دهندگان و دریافت کنندگان خدمات سلامت، بلکه در تمامی نسوج پیکره نظام سلامت در سطوح اداری، اجرایی و خدمات رسانی قابل انتظار است. با این وصف، سلامت الکترونیک، مشتمل بر اجرا و اعمال تمامی مسائل مرتبط با حوزه سلامت در چارچوب نظام سلامت داخلی و بین‌المللی از طریق ابزارهای الکترونیکی است.

اما سلامت الکترونیک، مشابه با بسیاری از پدیده‌های زیست فناوری، اگرچه در درجه اول، یک ترقی و یک فرصت است، اما همواره می‌باشد به عنوان یک تهدید نیز، تلقی شود. بر این اساس واژه امنیت در فضای الکترونیک وجه تأکید قرار می‌گیرد. چالش‌های سلامت الکترونیک به ویژه در اخلاق پزشکی و حقوق پزشکی از طریق طرح موضوعاتی چون فقدان رابطه رودرروی مبتنی بر اعتماد پزشک و بیمار، حفظ محرمانگی اطلاعات و رازداری، کیفیت اخذ رضایت نامه، مسئولیت ناشی از قصور پزشکی خصوصاً در راستای ترویج اطلاعات ناصحیح، فعالیت اشخاص غیر مجاز در حیطه فضای مجازی، حفظ حقوق مادی و معنوی ارائه دهندگان و دریافت کنندگان خدمات سلامت، مشکلات منبث از برداشته شدن مرزها و خدمات پزشکی بین‌المللی و ... رونما خواهد شد.

به هر حال رشد مضاعف سلامت الکترونیک، پرداختن به جوانب گوناگون آن را به امری ملزوم و محتوم بدل ساخته است که به دلیل تکرر ابعاد موضوعی نباید صرفاً متولیان نظام سلامت جامعه را متکفل رسیدگی و اقدام دانست. بدون تردید، توجه به مسائل روانی،

اجتماعی، اخلاقی و حقوقی سلامت الکترونیکی در ابعاد داخلی و بین‌المللی، در کنار ظرفیت سازی فرهنگ سلامت الکترونیک خصوصاً از طریق آموزش بهره‌گیری و استفاده صحیح از ابزارهای مخابراتی و اینترنتی در میان کاربران و ارائه‌دهندگان خدمات پزشکی و بهداشتی، در کنار تقویت زیر ساخت شبکه اطلاعات و ارتباطات و گسترش کیفی مراکز داده در کشور، تخصیص چند بعدی سلامت الکترونیکی و نقش سایر نهادها و مراجع را در تثبیت، گسترش و ارتقای وضعیت آن به خوبی آشکار می‌نماید.

بنابراین به نظر می‌رسد با توجه به بدیع بودن عنوان سلامت الکترونیک، بایسته است تا به معرفی مفهوم، قلمرو، اهداف و مسائل و چالش‌هایی که در این مقوله قابل تحقق می‌باشند، پرداخته شود؛ امر مهمی که وجهه همت نگارندگان این اثر ارزشمند بوده است و آنان را بر این داشته تا با خوض در ژرفای این عنوان غامض و گسترده و در عین حال بسیار کاربردی، تلاشی مأجور در نزد پروردگار و تحسینی مشکور میان مشتاقان علم و دانش بر جای گذارند.

تردیدی نیست که محجور ماندن عملی و علمی ابعاد گوناگون مقوله سلامت الکترونیکی خاصه با بذل توجه به پیامدهای گسترش غیر نظام‌مند این فناوری از یکسو و کارکردهای شناخته شده و توجهات پیرامون آن در نظام بین‌المللی و کشورهای توسعه یافته از سویی دیگر، غفلتی است که نمی‌تواند بیش از این ادامه یابد؛ خوشبختانه دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی با درک این واقعیت و

با انجام فعالیت‌های اخیر در رابط با مقوله سلامت الکترونیک، خود را به عنوان پیشرو و پیشتاز این عرصه در داخل کشور و در میان کشورهای همسایه، مطرح ساخته است؛ به این امید که اقبال مسئولین و مردم به این موضوع بیشتر شده تا دست در دست هم، نظام سلامت گامی بلند در راستای تحقق اهداف سودمندی، کارایی و عدالت بردارد.

دکتر علی اصغر پیوندی

ریس دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی